

Odporúčania Skupiny odborníkov na vydru
Komisie IUCN pre záchranu druhov (IUCN SSC Otter Specialist Group)
pre posudzovanie vplyvov na životné prostredie

Skupina špecialistov na vydru pri IUCN

Zohľadnenie vydry pri posudzovaní vplyvov na životné prostredie Odporúčania

Cieľové skupiny

Tieto odporúčania sú určené pre projektantov a špecialistov, ktorí pripravujú podklady pre posudzovanie vplyvov na životné prostredie (EIA), pre mimovládne organizácie a poradcov EIA (biológov a právnikov) v administratíve, ktorí majú overovať, že vydra bola náležite zohľadnená v priebehu procesu EIA pre plánovanú činnosť v súlade s doplnenou smernicou Rady č. 85/337/EEC.

Dôvod vzniku odporúčania

Vydra riečna (*Lutra lutra*) je zaradená do prílohy 2 a 4 Smernice Rady 92/43/EEC o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (smernica o biotopoch), z čoho vyplývajú v rámci Európskej únie dôsledky a povinnosti pre investorov. Smernica požaduje, aby vydra a jej stanovišťa, vrátane koridorov prepájajúcich populácie, boli zohľadnené v procese EIA v rámci celého územia EÚ a nielen v územiach ochrany druhov a biotopov (Special Areas for Conservation – SACs; pozn. prekladateľov: v Slovenskej republike sú to územia európskeho významu). Vydra by mala byť zohľadnená tiež na územiach mimo súčasného areálu rozšírenia, ktoré ešte neboli vydrou znovuosídlené, aby bolo zaručené, že trasy, ktoré využívajú pozdĺž vodných tokov, nebudú v budúcnosti zastavané prekážkami, ktoré by bránili jej šíreniu. Posudzovanie vplyvov na životné prostredie by malo vždy byť uskutočnené primerane kvalifikovanými ekológmi oboznámenými s ekológiou vydry a na základe zodpovedajúceho terénneho výskumu. Neodlučiteľnou súčasťou týchto odporúčaní je príloha, ktorá obsahuje krátky opis biológie druhu a metód prieskumu, vrátane podrobností o predpokladoch, z ktorých sa vychádza a o limitoch použitej metodológie.

Biotop vydry

Biotop vydry pokrýva všetky mokradňové a vodné ekosystémy, sladkovodné aj morské. Zahŕňa vody s pásom brehu alebo pobrežia, najmenej 100 m širokým. Táto vzdialenosť môže byť omnoho väčšia v okolí nôr, kde samica rodí mláďatá, hlavne v pobrežných oblastiach.

Posudzovanie biotopu

Charakteristiky potenciálne ovplyvnené činnosťou sú: 1) potravná ponuka pre vydru a územia získavania potravy, ako aj migrácia druhov živočíchov, ktoré sú potravou vydry; 2) miesta odpočinku; 3) miesta rozmnožovania, napr. nory, kde sa rodia mláďatá; 4) koridory pre pohyb a šírenie tohto druhu; 5) stály prístup vydier k sladkej vode (pozn. – týka sa morských pobrežných biotopov).

V miestach získavania potravy a odpočinku závisí citlivosť územia ovplyvneného činnosťou od rozsahu zásahu v kontexte s veľkosťou domovských okrskov vydier v tejto oblasti. Bez ohľadu na veľkosť domovského okrsku vydry, miest rozmnožovania, sú pre vydru vždy dôležité koridory pre pohyb a miesta stálego prístupu k vode.

Každá z týchto piatich charakteristík biotopu musí byť hodnotená v každom procese posudzovania vplyvov na životné prostredie. Ak nie sú tieto charakteristiky relevantné, je potrebné to jasne uviesť. Väčšina posudkov by mala byť založená na terénnom prieskume, aj keď je možné získať informácie aj z iných zdrojov.

Aby bol náležite posúdený význam biotopov pre vydry, terénne prieskumy by mali byť robené najmenej počas dvoch rôznych sezón. V prípade väčších činností musí monitoring zahŕňať všetky štyri ročné obdobia, aby bol determinovaný status quo ešte pred vykonaním hodnotenia a formulovaním nápravných a kompenzačných opatrení. Tam, kde je pravdepodobné, že načasovanie činnosti bude mať významné vplyvy, napríklad, v oblastiach, kde sú známe miesta rozmnožovania a rodenia mláďat, prieskum by mal byť zopakovaný bezprostredne pred začatím prác.

Stav vydry, rozšírenie a populačný trend

Posúdenie stavu, rozšírenia a populačných trendov vydry je nevyhnutné, pretože tieto charakteristiky ovplyvňujú vplyv činností. Status ochrany by mal byť zvážený na regionálnej aj lokálnej úrovni. Regionálny prístup stanovuje lokálnu situáciu v kontexte väčších populácií. Napríklad, či sa činnosť uskutočňuje v jadrovej zóne populácie, v okrajovej časti izolovanej populácie, alebo na území kde je výskyt vydry možné očakávať v budúcnosti.

Informácie o statuse a populačných trendoch sú často dostupné v publikovaných a nepublikovaných správach (napr. pre článok 17 smernice o biotopoch). Ak takéto informácie nie sú dostupné, musí sa vykonať zodpovedajúci prieskum. Navyše sa musí určiť súčasný stav vydry v území, ktoré je priamo ovplyvnené činnosťou. Ak to je užitočné, môžu sa uskutočniť diskusie s miestnymi ľuďmi, dobre oboznámenými s územím, ktorí majú znalosti o rozšírení tohto druhu.

Vplyv činnosti

Hodnotenie vplyvu činnosti na ekologickú funkčnosť vodných ekosystémov, na príľahlé územia a populácie vydry riečnej musí brať do úvahy: 1) status ochrany, 2) zásoby potravy pre vydru, 3) odpočinkové miesta, 4) miesta rozmnožovania, 5) koridory.

EIA by mala použiť tieto informácie ako základ, podľa ktorého sa posudzujú možné zmeny v populácii, zmeny priaznivého stavu a životaschopnosti.

Metódy, ktoré by sa mali použiť v hodnotení by mali byť určené odborníkom na vydru a mali by brať do úvahy konkrétnu situáciu činnosti.

Nápravné/kompenzačné opatrenia

Nápravné a kompenzačné opatrenia musia byť primerané v rozsahu a v prístupe tak, aby zodpovedali vplyvu.

Monitoring

Počas fázy výstavby by mal byť určený zástupca orgánu životného prostredia, ktorý by kontroloval a dozeral na kvalitu vykonanej práce a táto osoba musí vyžadovať rady od odborníka na vydry.

Keď je schválené vykonanie činnosti a do povolenia boli zahrnuté nápravné opatrenia pre vydru, mala by byť daná tiež požiadavka na monitoring účinnosti nápravných opatrení po dokončení činnosti. Ak je to náležité, mali by sem byť zahrnuté odborné východiskové štúdie, realizované pred tým, ako sa začne vykonávať činnosť, ktoré poskytnú základné údaje, s ktorými sa porovnávajú výsledky prieskumov počas výstavby a po jej ukončení.

Pripomienkovanie hodnotenia

Ak pri pripomienkovaní EIA oponent nie je dobrý znalec ekológie vydier, alebo má pochybnosti o tom, čo je v dokumente napísané, mal by sa poradiť so skúseným ekológom, ktorý je dobre oboznámený s ekológiou vydry a príslušným terénnym výskumom.

Pozn.: Originálne znenie odporúčaní v angličtine je na <http://www.otterspecialistgroup.org/>.

Odporúčania Skupiny odborníkov na vydru
Komisie IUCN pre záchranu druhov (IUCN SSC Otter Specialist Group)
pre posudzovanie vplyvov na životné prostredie

Príloha

Biológia a ekológia vydry riečnej (*Lutra lutra*)

Vydry sú vysoko špecializované mäsožravce, loviace najmä ryby, ale aj obojživelníky, kôrovce, hmyz a pod. Biotop vydry nepredstavujú iba rieky, ich prítoky, jazerá, ústia a pobrežia, ale tiež malé stružky, prameniská, rašeliniská, močiare, jarky, umelé kanály a všetky človekom vytvorené vodné telesá, ako sú vodné nádrže a rybníky. Okrem toho biotop vydry zahŕňa vhodné koridory, niekedy vedúce cez územie medzi susediacimi vodnými telesami, kde sa vydry pohybujú. Štruktúra brehov a riečného koryta a hĺbka vody sú dôležité parametre pre dostupnosť koristi. Hlboké vodné telesá a tie, ktoré nemajú žiadne, alebo majú len malú členitosť a štruktúry vo vode, v ktorých by sa mohla ukrývať korisť, predstavujú suboptimálne biotopy. Naopak, priehľadnosť vody nie je nevyhnutným predpokladom výskytu vydry; vo väčšine území je vydra nočný živočích. Výskyt vydry sa neobmedzuje na nedotknuté biotopy; môžu sa vyskytovať kdekoľvek, vrátane miest a priemyselných komplexov, pokiaľ je tu dostupná potrava a ostatné kľúčové biotopové faktory. Počas 21. storočia bolo zaregistrované rozširovanie populácií vydry v mnohých oblastiach Európy. Vzrastajúci populačný tlak je zvyčajne dôvodom opätovného osídľovania opustených území. To môže viesť k výskytu vydier aj v suboptimálnych biotopoch.

V niektorých oblastiach Európy sa vydra v súčasnosti nevyskytuje, ale pravdepodobne ich osídli v budúcnosti. Nároky tohto druhu je potrebné brať do úvahy aj v týchto oblastiach. Je osobitne dôležité, aby cesty a ostatné stavby boli naprojektované tak, aby zaisťovali voľný a bezpečný pohyb vydier v prípade rekolonizácie týchto oblastí.

Pretože vydry trávia značný čas vo vode a majú pomerne malé tukové rezervy, sú vysoko citlivé na vyhladovanie. Preto je rozhodujúca stála dostupnosť potravy. Dostupnosť koristi môže podliehať významným sezónnym zmenám (ľadová pokrývka, obdobia sucha a pod.). Veľkosť domovského okrsku závisí od dostupnosti potravy a ďalších kľúčových biotopových faktorov, ako je prítomnosť sladkej vody v prímorských biotopoch (v prímorskom prostredí vydra riečna potrebuje sladkú vodu na to, aby sa zbavila soli zo srsti a aby udržala telesnú teplotu), prítomnosti nôr a miest rozmnožovania. Na získanie predstavy, aký veľký areál je potrebný, tak domovské okrsky samíc môžu dosahovať 5 - 20 km dĺžky riek plus príľahlé prítoky, kým samce môžu mať až dvojnásobne veľký domovský okrsk. V prímorských biotopoch, estuáriách a kultúrnej krajine s človekom vytvorenou potravnou základňou (rybníkárstvo) môžu byť domovské okrsky menšie.

Vydry môžu mať mláďatá v ktoromkoľvek období roka. Samice sa o mláďatá starajú najmenej jeden rok. Nory, kde sa rodia mláďatá môžu byť relatívne ďaleko od vody. Vyrušovanie samice, ktorá vychováva mláďatá počas prvého roka, hlavne v období, keď mláďatá nie sú schopné hľadať si potravu, môžu vyústiť do ich opustenia samicou a následnej smrti mláďat vyhladovaním. Subadulti, čerstvo nezávislí od matky, sú často závislí na ľahko dostupnej koristi ako sú obojživelníky, kôrovce, hmyz a niekoľko druhov pomaly sa

pohybujúcich rýb. Preto nie je dôležitá len celková dostupnosť potravy, ale aj dostupnosť určitej špecifickej koristi, ktorá môže mať významný vplyv na prosperitu vydier.

Ako výsledok adaptácií pre semiaquatický spôsob života sú vydry menej pohyblivé na zemi, v dôsledku čoho sú v porovnaní s inými malými a stredne veľkými mäsožravcami viac náchylné na kolízie s dopravnými prostriedkami.

Metódy a prístupy

Všeobecné

Činnosti môžu ovplyvniť biotop vydry v rozsahu od niekoľkých desiatok metrov do niekoľkých desiatok kilometrov. Tu nie je možné stanoviť nejaké normy, ale treba sa pripraviť na to, že rozsah prieskumných prác zahrnutých do procesu EIA pre vydry by mal byť úmerný rozsahu stavby a miere potenciálnych následkov.

Prítomnosť vydry, status, hustota vydier

Vydry majú charakteristický trus. Prítomnosť trusu je jednoduchý a spoľahlivý indikátor na zistenie prítomnosti vydry, ale pri malej mierke absencia takýchto znakov nutne neznamená, že na území vydry nežijú. Početnosť trusu nemožno použiť na stanovenie počtu vydier. Avšak miesta, na ktorých sa nachádza väčšie množstvo trusu rozličného veku naznačujú, že vydra využíva tieto miesta počas dlhšieho obdobia; naopak, jeden, alebo len niekoľko veľmi starých kusov trusu môže pochádzať od prechádzajúcich jedincov, pravdepodobne v suboptimálnych územiach, alebo v územiach, ktoré zatiaľ nie sú osídlené (osobitná opatrnosť je nutná ak ide o samice s mláďatami, ktoré často nenechávajú žiadne známky ich prítomnosti, kým nemajú mláďatá 2 mesiace). Trvácnosť trusu je ovplyvnená podmienkami počasia (dážď, sneh, rast vegetácie, padnuté listy, príliv a odliv). Pobytové znaky, ktoré sú nájdené počas prieskumu môžu byť ovplyvnené tiež sezónnymi zmenami v značkovacom správaní. To je potrebné brať do úvahy predovšetkým v prípade, že sa vykonáva následný prieskum, kde sú porovnávané výsledky, ktoré majú overiť využívanie vydrami / úspech nápravných, alebo kompenzačných opatrení. Využívanie dotazníkov, alebo diskusie s miestnymi ľuďmi (rybári, poľovníci, lesníci, majitelia pozemkov) môže byť nespoľahlivé a malo by byť použité len v kombinácii s ostatnými metódami.

Informácie o statuse populácie, hustote a populačných trendoch môžu byť dostupné cez publikované a nepublikované správy (napr. tiež pre článok 17 podľa smernice EÚ o biotopoch). Otázky ohľadom statusu a trendu sa však v mnohých prípadoch vzťahujú k relatívne veľkým územiám. Ak takéto informácie nie sú dostupné, prieskum môže byť potrebné uskutočniť tak, aby bolo pokrytých aspoň niekoľko sto kilometrov štvorcových. V každom štvorci 10 x 10 km musia byť skontrolované najmenej štyri miesta na prítomnosť pobytových znakov vydry. Takéto miesto môže predstavovať úsek 600 metrov pozdĺž brehu, alebo to môže byť vhodný most, v závislosti na použitej metodike.

Okrem toho je možné urobiť vyhodnotenie hustoty znakov v študovanej oblasti spočítaním počtu (trusu, miest kladenia trusu, nôr, stôp a pod.) na kilometer skúmaného brehu. Rozdiely môže byť odhalené uskutočneným opakovaným štandardným výskumom. Interpretáciu týchto údajov však treba robiť opatrne, pretože to pravdepodobne môže byť veľmi ovplyvnené sezónnymi vplyvmi ako je snehová, alebo ľadová pokrývka, ako aj rozsah vegetačného krytu a sezónnym značkováním jednotlivých vydier počas rôznych ročných období, ale aj charakterom biotopu, keď sa porovnávajú sub-areály v danom čase.

Samice s mláďatami, ktoré sú na nej závislé možno identifikovať hľadaním stôp na vhodnom substráte, priamym pozorovaním (optickým a zvukovým) a použitím diaľkových kamier. Odhady celkového počtu vydier možno získať z genetických analýz výkalov, stopovaním na snehu a pri špecifických biotopových podmienkach (napr. na Pyrenejskom polostrove) priamym pozorovaním.

Biotop

Funkcie biotopu (potrava, denné odpočinkové miesta, miesta rozmnožovania a koridory) musia byť preskúmané v teréne prechádzaním brehu alebo pobrežnej línie a hľadaním pobytových znakov vydry (stopy, trus, miesta váľania sa, stopové dráhy, zvyšky potravy) a štruktúr pod vodou, ako aj samotných brehov (možnosti pre povrchové a podpovrchové odpočinkové miesta). V závislosti na ovplyvnenej oblasti možno dostupnosť potravy odhadnúť na základe analýz trusu, odlovov rýb elektrickým agregátom, alebo z literatúry a existujúcich súčasných správ. Mala by byť zvážená potenciálna prítomnosť generačných nôr (t.j. nôr, kde sa rodia mláďatá, alebo kde môžu zostať kým nemajú 10 týždňov). Podobné miesta sa často nachádzajú v istej vzdialenosti od vody a nemusia tu byť žiadny, alebo len niekoľko dôkazov o prítomnosti vydry a preto je ich ťažké identifikovať. Podobne dôležité sú územia výchovy mláďat, kde sa mláďatá zdržiavajú po presunutí z oblastí rozmnožovania. Vyskytujú sa bližšie pri vode, často medzi veľmi hustou vegetáciou a zvyčajne v blízkosti oblastí s bohatou zásobou potravy. Obidve, miesta rozmnožovania aj výchovy mláďat, sú rozhodujúcimi determinantmi statusu vydier s dlhodobými dôsledkami na miestnej aj regionálnej úrovni ak sú nepriaznivo ovplyvnené.